

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

Pitkänen Ida

Kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentuminen

Kasvatustieteen kandidaatintyö

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Taide- ja taitopainotteinen luokanopettajakoulutus

2017

Luokanopettajankoulutus		Tekijä/Author Pitkänen Ida Emma Karoliina	
Työn nimi/Title of thesis Kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentuminen			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis Kandidaatintutkielma	Aika/Year Huhtikuu 2017	Sivumäärä/No. of pages 29
Tiivistelmä/Abstract <p>Koulumaailmaa ravistelevat ja muokkaavat uudet, yleistyvät ilmiöt, joista ajankohtaisimpia ovat kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen. Näiden ilmiöiden myötä monikielisten oppilaiden määrä koulussa kasvaa jatkuvasti, mikä edellyttää opettajilta uudenlaisia taitoja käsitellä ja ymmärtää oppilaita. Myös opetushallitus on reagoinut uuteen ilmiöön ja ottanut sen huomioon uudessa opetussuunnitelmassa ja opetuksen ja toimintakulttuurien suunnittelussa. Perusopetuksen uusi opetussuunnitelma toteaa kulttuurien arvostamisen ja kaksi- ja monikielisyys tukemisen olevan yksi merkittävä koulun tavoite. Erilaisten identiteettien ja kielten nähdään olevan jokaisen perusoikeus ja nämä elävät koulumaailmassa luontevasti rinnakkain (OPS 2014; 28, 86).</p> <p>Kandidaatintutkielmani tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen. Tutkimuksessani perehdyn aiempaan kirjallisuuteen ja aiheen osalta tehtyyn tuoreeseen tutkimukseen kirjallisuuskatsauksen muodossa. Tutkimuksessani on kaksi laajaa käsitettä, kaksikielisyys ja kielellinen identiteetti, joiden määrittelyyn hyödynnän teoreettista pohjaa. Johtopäätösosiossa pohjaan ajatukseni teorian lisäksi tutkimuksiin ja niistä saatuihin tutkimustuloksiin.</p> <p>Kaksikielisyys ja kielellinen identiteetti ovat läheisesti kytköksissä lapsen sisäisessä maailmassa. Kaksikielisen lapsen identiteetit ovat moninaisesti rakentuvia ja niihin vaikuttavat useat eri asiat. Yhtenä merkittävimpänä seikkana toimii vuorovaikutus. Eri identiteetit syntyvät ja muokkautuvat juuri vuorovaikutuksessa, sillä kaikki kanssakäyminen pohjautuu sosiaaliselle toiminnalle. Kulttuuri puolestaan tarjoaa erilaisia näkökulmia ja ajatusmalleja, sekä lähtökohtia vuorovaikutukselle. Siksi onkin merkittävää, millaisessa kulttuurisessa ympäristössä lapsen ajattelu ja identiteetit kehittyvät. Eri kulttuureissa myös vuorovaikutus on erilaista. On tärkeää muistaa, että identiteettejä on aina useita päällekkäisiä, eikä niistä voida erottaa yhtä erillistä kielellistä identiteettiä. Niin kielellisten identiteettien, kuin identiteettien yleisestikin voidaankin todeta olevan moninaisia ja osittain päällekkäisiä ajatuksia ohjaavia toimintamalleja, jotka ovat jatkuvassa muutoksessa. Lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttaa vuorovaikutuksen ja kulttuurien lisäksi myös persoonallisuus.</p> <p>Tutkielmastani saadut tulokset toimivat apuna kaksi- ja monikielisten lasten parissa toimiville ihmisille, vanhemmista opettajiin. Ne auttavat aikuisia ymmärtämään kaksikielisen lapsen maailmaa ja ajatuksia, joiden muotoutumiseen vaikuttavat kaikki ympärillä tapahtuvat asiat, kulttuurit ja ihmiset. Näiden pohjalta lapsi luo oman maailmankuvansa ja rakentaa identiteettinsä sen mukaisesti.</p>			
Asiasanat/Keywords kaksikielisyys, monikielisyys, kielellinen identiteetti, identiteetin rakentuminen			

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Kaksikielisyys	3
2.1 Mitä on kaksikielisyys?.....	4
2.2 Kaksikielisyys lapsilla	8
3 Identiteetti.....	10
3.1 Mitä tarkoitetaan identiteetillä?	10
3.2 Kielellinen identiteetti.....	12
4 Kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavat tekijät kaksikielisillä lapsilla.	16
4.1 Vuorovaikutusympäristöt.....	16
4.2 Kulttuuri	18
4.3 Persoonallisuus	20
5 Johtopäätökset ja pohdinta	22
6 Lähteet.....	27

1 Johdanto

Jatkuvasti kansainvälistyvä ja globaali maailma tarjoaa laajenevan kasvualustan yhä useammille kielille ja kulttuureille. Tämän myötä myös yhteisöt ja ihmiset kansainvälistyvät ja monikulttuurisuus ja monikielisyys alkavat olla arkipäiväisiä ilmiöitä meidän ympärillämme. Nämä muutokset heijastelevat niin yhteiskunnallisiin rakenteisiin kuin sen pyörittämiin organisaatiohinkin. Yksi näistä organisaatioista on koulujärjestelmämme. Itse tulevana opettajana toivon, että opettajat pysyvät mukana ajan hermoilla. Toivon myös, että koulutuksen kehittäessä otetaan huomioon nämä muuttuvan maailman ilmiöt ja koulutusta pyritään näin viemään oikeaan suuntaan. Nyt kansainvälistyminen ja sen myötä myös monikielisyys ilmiönä on otettu jo jollain tasolla mukaan uusiin suomalaisiin opetussuunnitelmiin.

Omien intressieni myötä halusin lähteä tutkimaan kaksikielisyyttä ja siihen liittyvää kielellisen identiteetin muotoutumista. Tutkimuskysymyksekseni valikoitui kysymys *mitkä tekijät vaikuttavat kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen?* Kandidaatintutkimani on kirjallisuuskatsaus, jossa pohdin kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumista ja siihen liittyviä ja vaikuttavia asioita. Mielenkiintoisina ohjaavina pohdintoina toimivat muun muassa kysymys *muodostuuko lapselle yksi kaksikielinen identiteetti vai kaksi erillistä kielellistä identiteettiä?* Tavoitteenani on löytää kirjallisuuskatsauksellani hyödyllistä tietoa jokaiselle kaksikielisen lapsen kanssa työskentelevälle henkilölle, niin opettajille kuin muillekin kasvatusalan ammattilaisille ja vanhemmille. On tärkeää ymmärtää lasta ja tämän käyttäytymistä määritteleviä asioita ja sitä ohjaavia toimintoja. Kaksikielisyys on iso osa lapsen ajatusmaailmaa varsinkin varhaislapsuudessa, mikä ohjaa erityisesti hänen käyttäytymistään.

Käsitteenä identiteetti on lapsen kehityksen kannalta merkittävä. Identiteetin rooli yksilön kasvussa on suuri, se muovautuu, rakentuu, kasvaa, kehittyy ja muuttuu kaiken aikaa, mikä tekee siitä yhden tärkeimmistä ilmiöistä lapsen henkisen kehityksen kannalta. Halusinkin tutkia, miten kaksikielisyys ja kielellinen identiteetti nivoutuvat toisiinsa, ja millaisen kasvu- ja ajattelualustan ne luovat lapselle.

Aihe on erittäin ajankohtainen koulutuksen suhteen. Kaksi- ja monikielisyys hurja yleistyminen on tuonut aiheen esille myös koulumaailmaan. Tämän vuoksi myös uudet suomalaiset opetussuunnitelmat ottavat kantaa aiheeseen ja pyrkivät omalta osaltaan auttamaan ilmiön tukemista. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa koulun tavoitteiksi mainitaan oppilaiden ohjaaminen kielten ja kulttuurien moninaisen kirjon arvostamiseen sekä kaksi- ja monikielisuuden edistäminen (2014, 86). Suomessa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmat tarjoavatkin kaksikielisen opetuksen lähtökohdiksi laajamittaista, eli täydellistä kielikylypöpetusta tai muuta laajamittaista kaksikielistä opetusta, sekä suppeampaa, eli kielirikasteista kaksikielistä opetusta (2016, 36-37; 2014, 40-41). Myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa todetaan, että opetus on mahdollista toteuttaa kaksikielisenä kolmella eri tavalla. Kielikylypöpetuksena, mikä tarkoittaa 3-6-vuotiaana aloitettavaa ohjelmaa, joka tarjoaa opetusta koulun opetuskielillä sekä toisella kotimaisella kielellä. Siinä opetusta toisella kielellä annetaan koko ohjelman ajan aina vähintään 50% ja opetus on tarkoitettu oppilaille, jotka eivät puhu toista kieltä äidinkielenään. Muita toteutustapoja ovat kielirikasteinen opetus tai joku muunlainen laajamittainen kaksikielinen opetus (2014, 89).

Tutkielmassani peilaan myös omia kokemuksiani kaksikielisestä perheestä. Työskennellessäni au pairina kaksikielisessä, suomenruotsalaisessa perheessä sain inspiraation kandidattutkielmani aiheeseen. Perheessä tekemieni huomioiden pohjalta ymmärsin, miten suuri merkitys kielellisellä identiteetillä on lapsen käytökseen ja sen myötä myös laajemman identiteetin kehitykseen. Perheen vanhemmilla oli molemmilla omat kielensä lasten kanssa, joiden käytössä he olivat erittäin johdonmukaisia. Tein paljon erilaisia huomioita niin lasten kuin vanhempienkin käytöksestä ja toiminnasta, minkä myötä heräsi kiinnostus tarkastella asiaa tarkemmin myös teoreettiselta pohjalta. Sain omin silmin huomata, kuinka kielellinen identiteetti on lapsilla näkyvissä ja kuinka lapset itse käsittelevät kielellisiä taitojaan ja niiden kehittymistä. Kaksikielisyys on lapselle eräänlainen luontainen ominaisuus, eikä lapsi itse ymmärrä ilmiön ainutlaatuisuutta. Joskus se saattaa kuitenkin hämmentää myös lasta itseään, mikä heijastelee kipuiluna kokonaisvaltaisten identiteettien kehityksessä. Nyt siis perehdyn asiaan tarkemmin omasta pedagogisesta ja kasvatuksellisesta näkökulmastani, sillä tulevaisuudessa toivonkin pääseväni työskentelemään kaksi- ja monikielisten lasten parissa.

2 Kaksikielisyys

Lähdettäessä määrittelemään kaksikielisyyttä, on pian huomattavissa käsitteen laajuus ja monimuotoisuus. Sen määrittäminen ei ole yksinkertaista, johtuen sen hyvinkin monialaisesta luonteesta. Onkin todettu, että kaksikielisyyden määritelmiä on yhtä useita, kuin on tutkijoitakin. Kaksikielisyyttä tarkasteltaessa on ensin otettava tarkasteluun itse kieli ja määriteltävä se. Kieli on meille ihmisille keino kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kuten Skutnabb-Kangas toteaa, kieli on eräänlainen side ihmisten välillä, joka yhdistää heidät toisiinsa. Kielen avulla välittyy myös kulttuurinen perintö, joka siirtyy suullisena perimätietona sukupolvelta toiselle. Kieli on väline joka yhdistää ihmisiä niin historiallisesti, vertikaalisesti kuin horisontaalisestikin. Kun ihminen lähtee muodostamaan käsityksiä ja käsitteitä, on hänen työkalunaan kieli. Se, mikä kielestä tekee meille niin läheisen, on juuri sen sisältämät merkitykset. Tämän vuoksi erityisesti äidinkieli on ihmisille ensiarvoisen tärkeä asia ja lähes aina iso osa omaa identiteettiä. (Skutnabb-Kangas 1980, 11, 12, 83.)

Skutnabb-Kankaan mukaan äidinkielelle ominaisia, yleisiä kriteerejä ovat ajattelu, unien näkeminen ja laskeminen. Näitä edellä mainittuja asioita tehdään useimmiten omalla äidinkielellä. Hieman laajempina äidinkieltä määrittelevinä osa-alueina voidaan nähdä kielen alkuperä, kielen hallinta, kielen käyttö ja asenteet. Kielen alkuperä on usein se, mitä kieltä vanhemmat puhuvat, jolloin lapsi omaksuu ja oppii kielen omasta lähiympäristöstään. Kielen hallintaa on se, millä kielellä lapsi oppii parhaiten kommunikoidaan. Käytön suhteen lähin kieli on se, mitä käytetään eniten ja asenteiltaan lapsi identifioituu johonkin tiettyyn kieleen. (Skutnabb-Kangas 1980, 21-23.) Kielen tärkeyden perustana voidaan nähdä kielellinen vuorovaikutus ja täten kielen dialogisuus. Kielellisellä dialogilla tarkoitetaan suullista vuorovaikutusta ja sanallista kanssakäymistä, mutta myös kaikenlaista kielellistä kanssakäymistä esimerkiksi kirjallisen tekstin muodossa. (Volosinov 1990, 116-117.) Kieli on siis iso osa meitä ja elämäämme. Se ympäröi meitä kaiken aikaa, olimme sitten yksin tai yhdessä, ja liittyy meidät toisiimme. Kieli korostuu jokaisen ihmisen elämässä: ihmissuhteissa, koulutuksessa, kasvatuksessa ja työelämässä, joissa se saa hyvinkin painavia merkityksiä. Kielellä voidaan täten nähdä olevan paljon valtaa.

2.1 Mitä on kaksikielisyys?

Kaksikielisillä henkilöillä on käytössään kaksi, tai joskus jopa useampia kieliä. Heillä äidinkielen ja kielen määritteet koskevat ainakin osittain kahta tai useampaa kieltä. Se, millaiset roolit kielet käyttäjän elämässä saavat, on vaihtelevaa ja yksilökohtaista. Skutnabb-Kangas (1980, 27) esittääkin kysymyksen siitä, voiko täydellistä kaksikielisyyttä olla olemassa ja onko se ylipäätään edes mahdollista. Sille on vaikea määritellä tiettyjä kriteerejä, joilla se voitaisiin todeta, mutta toisaalta jos sitä ei olisi, olisi lähes mahdotonta erottaa kaksikieliset ja tuplapuolikieliset toisistaan.

Kaksikielisuuden historia on värikäs. Jo 1800-luvulta lähtien on kaksikielisyyteen liittynyt vahva negatiivisuuden leima, jota lähdettiin tuomaan ihmisten tietoisuuteen. Kaksikielisyys nähtiin eräänlaisena uhkana vallalla olevalle käsitykselle yhdestä kansakunnasta ja yhdestä kielestä. Ajatuksen taustalla vallitsivat siis poliittiset ja ideologiset käsitykset, joilla pyrittiin muovaamaan ihmisiä. Kaksikielisyys on aikojen saatossa lukeutunut eräänlaiseen kielivähemmistöön ja ennen yhteiskunnassa siihen liitettiin muun muassa köyhyyttä, voimattomuutta ja huonoa asemaa. (Skutnabb-Kangas 1981, 69-70.) Nykypäivänä on tilanne kuitenkin jo aivan toinen. Maailmassa on eri laskentatavoista riippuen noin 7000 eri kieltä ja näin ollen myös valtava kielellinen moninaisuus. Kun ihmiset eri kieliryhmistä kohtaavat toisensa, pyrkivät he ymmärtämään toisiaan ja tulemaan itse ymmärretyksi, jolloin syntyy kaksi- ja monikielisyyttä. (Grosjean 2010, 5; Skutnabb-Kangas 1980, 69.)

Kaksikielisyys ilmiönä voidaan nähdä sekä yksilön ominaisuutena, että yhteiskunnallisena ilmiönä, riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä milloinkin tarkastellaan. Skutnabb-Kangas (1980) jakaa määritelmät kolmeen eri osa-alueeseen. Hänen mukaansa kielitieteilijöiden ja psykologien määritteet keskittyvät kielelliseen kompetenssiin eli kielen hallintaan, kun taas sosiologit ovat kiinnostuneet kielen toiminnasta, eli siitä, miten ja mihin kieltä käytetään. Sosiologit ja sosiopsykologit haluavat lisäksi tarkastella kielenkäyttäjien asenteita ja suhteita kieleen. On siis tärkeää ymmärtää, ettei kaksikielisyydelle löydy yhtä ainoaa oikeaa määritelmää, vaan se elää käyttötarkoituksen mukaan. (Skutnabb-Kangas 1980, 84.) Aronin & Singleton esittääkin, että käsitteenä kaksi- ja monikielisyyttä voidaan tarkastella sen teoreettisista ja käytännöllisistä näkökulmista ja että sen luonteessa korostuu yhtäläillä sekä kielen käyttäminen, että sen oppiminen (2012, 1).

Määritteet siitä, ketkä voidaan laskea kaksi- tai monikielisiksi henkilöiksi, ovat välillä häilyviä ja epämääräisiä. Osa vetää rajan hyvinkin tiukasti ja vaatii yksilöltä suhteellisen vaativia kielellisiä taitoja; Skutnabb-Kangas kuvaa Bloomfieldin (1933) määrittelevän kaksikielisyyden vaatimukseksi sen, että henkilö hallitsee kaksi tai useamman kielen natiivipuhujan tavoin. Fieldingin (2015, 19) mukaan tätä voidaan kutsua eräänlaiseksi tasapainoiseksi kaksikielisyydeksi. Tasapainoisella kaksikielisyydellä tarkoitetaan sitä, kun kielenhallinta on suunnilleen samalla tasolla puheen ja kirjoittamisen suhteen, sekä yksityisissä että yleisissä yhteyksissä (Einarsson 2013, 143). Skutnabb-Kangas nostaa esiin myös Braunin (1937) vaatimuksen kahdella kielellä tapahtuvasta sujuvasta kommunikoinnista, erityisesti natiivipuhujan kanssa käydyissä keskusteluissa. Samankaltaisena linjauksena ja vaatimuksena voidaan siis jollain tasolla pitää sitä, että kaksikielinen henkilö pystyy kommunikoimaan ja tulemaan ymmärretyksi natiivipuhujan kanssa. (Aronin & Singleton 2012, 2; Skutnabb-Kangas 1980, 85.) Skutnabb-Kankaan mukaan tämä on ensimmäinen määritelmä ja perustuu kielenkäytön pätevyyteen, eli kielen hallintaan. (1980, 85).

Vapaamman määrittelyn kriteerit kulkevat jossain kielen ymmärtämisen rajoilla. Hall (1952) nimittäin määrittelee kaksikielisyyden siten, että yksilöllä on edes jotain tietoa tai ymmärrystä toisen kielen kieliopillisesta rakenteesta. Haugen (1953) korostaa kaksikielisyyden alkamista siitä hetkestä, kun puhuja pystyy toisella kielellä tuottamaan sisällöltään järkeviä lauseita. (Skutnabb-Kangas 1980, 85.) Kyseisillä löyhemmillä määrittelyillä kaksikielisyyden raja madaltuu melko alas, jolloin kaksikielisen määrittelyn saavia ihmisiä voidaankin katsoa olevan runsaasti.

Grosjean (2015, 5) on eräällä lailla myös löyhemmän määrittelyn kannalla, mutta hänen määritelmänsä pohjautuu kielen käyttämiselle, joka on Skutnabb-Kankaan (1980, 88) mukaan toinen kaksikielisyyden määrittelyn näkökulma. Grosjean (2015, 5) linjaa kaksi- ja monikielisiksi henkilöiksi ne, jotka käyttävät kahta tai useampaa kieltä tai murretta joka päiväisessä elämässään. Hän tuokin esille erittäin tärkeän huomion siitä, kuinka kaksikielinen ihminen ei suinkaan aina hallitse molempia kieliä täydellisesti, saati edes sujuvasti. Tämä on yleinen harhakäsitys, joka usein vallitsee asiasta tietämättömien keskuudessa. On siis tärkeää muistaa, että kaksikielisen henkilön molemmat kielet ovat kehittyneet erilaisissa ympäristöissä, eri ihmisten kanssa, eivätkä ne täten voi saada samanlaista statusta tai käyttötarkoitusta puhujan arjessa. Grosjean (2010, 19) tuo esille Thieryn ajatuksen siitä, kuinka todellisen kaksikielisen henkilön määritelmään kuuluu kahteen kielelliseen yhtei-

söön kuuluminen sosiaalisella ja kulttuurisella tasolla. Tämä voidaan nähdä Skutnabb-Kankaan (1980, 92-93) mukaan kolmantena kaksikielisyyden määrittelemiskriteerinä, määrittelemisenä asenteen perusteella. Se toimiikin hyvin vahvana rajaavana tekijänä, joka tuo esiin kielen merkittävän kytköksen kulttuuriin ja rajaa ulkopuolelle paljon kielenkäyttäjiä.

Grosjeanin mukaan juuri sillä on merkitystä, millaisilla sujuvuuden tasoilla kielet ovat. Hän esittääkin kielen osaamisella olevan neljä eri osa-alueita: puhuminen, kuunteleminen, lukeminen ja kirjoittaminen, joissa kahden kielen osaaminen saattaa joskus mennä joiltain osin ristiin. Joku saattaa osata kirjoittaa toista kieltä, mutta puhuminen ei onnistu, tai ihminen ymmärtää kuulemansa, muttei puolestaan osaa kirjoittaa sanoja. Kaksikielisillä henkilöillä näiden osa-alueiden ja kielten sekoittuminen on siis erittäin yleistä. (Grosjean 2015, 7-9.) Osa-alueet ovat jokseenkin yhtenevät Macnamaran määrittelyn kanssa, sillä myös hänen mukaansa kielitaito jaetaan neljään eri osa-alueeseen: ymmärtämiseen, puhumiseen, lukemiseen ja kirjoittamiseen. Kun henkilö hallitsee yhdenkin näistä osa-alueista, on hän kaksikielinen (Skutnabb-Kangas 1980, 85-90). Grosjean esittää kuitenkin tärkeän seikan kaksikielisyyden määrittelyn ongelmallisuudesta. Mikäli määritteet rajataan liian tiukoiksi, jäävät ihmiset, jotka eivät jokapäiväisessä arjessaan hallitse käyttämiään kahta kieltään yhtä sujuvasti, määrittelyjen mukaan mihinkään ryhmään kulumattomiksi. (2010, 20). Grosjeanin (2015) mukaan maailmassa on enemmän sellaisia kaksikielisiä ihmisiä, jotka osaavat kuunnella, mutta eivät lukea toista kieltään. Tämän vuoksi hänen mukaansa määrittelyissä ei tulisi keskittyä pelkästään sujuvuuteen, vaan ennemminkin kielen käyttämiseen.

Kaksikielisyyden yhteydessä voidaan puhua erilaisista kielimoodeista. Kaksikielinen henkilö elää päivittäin eräänlaisella janalla. Toisessa päässä on kahden kielen sujuva käyttäminen, niin kutsuttu kaksikielinen moodi ja toisessa päässä puolestaan vain yhden kielen käyttäminen, eli yksikielinen moodi. Tällä kyseisellä janalla kaksikielinen henkilö liikkuu asettuen välillä ääripäihin ja välillä jonnekin välimaastoon. Jana kuvaa hyvin sitä, miten kaksikielinen henkilö kieltään käyttää. Riippuu täysin yhteisöistä ja ympäristöstä, mihin kohtaa janaa henkilö milloinkin asettuu ja mikä kieli valikoituu käytettäväksi. (Grosjean 2010, 39-42; Grosjean 2015, 14-15.) Grosjean (2015, 583) tuo kuitenkin esille tärkeänä muistutuksena ajatuksen siitä, että henkilöt jotka osaamisen ja kielen käyttämisen kriteeri-

en mukaan voitaisiin määritellä kaksikielisiksi, eivät kuitenkaan aina itse halua määritellä itseään kaksikielisiksi.

Onkin mielenkiintoista, miten henkilö kommunikoi yksikielisten tai toisten kaksikielisten ihmisten kanssa ja miten kielen valinta tapahtuu. Kun kaksikieliset ihmiset kohtaavat, valitsevat he niin kutsutun pohjakielen, jolla peruskommunikointi tapahtuu. Kyseiseen valintaan vaikuttavat osallistujat ja heidän välinen vuorovaikutuksensa, sekä tilanne ja keskustelun sisältö. Yleensä pohjakieleksi valikoituu se, millä kielellä keskustelu luonnistuu parhaiten ja jossa puhujilla on mahdollisimman tasavertaiset taidot. Taustalla vaikuttavat kuitenkin myös osallistujien henkilökohtaiset tekijät, kuten ikä ja sosioekonominen status sekä heidän asenteensa. Mikäli henkilöillä on yhteistä historiaa, vaikuttaa myös se eräänlaisena sanattomana sopimuksena pohjakielen valintaan. (Grosjean 2010, 44-45.) Osallistujien henkilökohtaisten kriteerien lisäksi vaikuttaa kielenkäyttöön aina myös tilanne ja vuorovaikutuksen tavoite. Halutaanko esimerkiksi nostaa tai laskea jonkun puhujan statusta, vai halutaanko luoda etäisyyttä tai sulkea joku ulkopuolelle. Nämä tekijät eivät kuitenkaan läheskään aina ole tietoisia, vaan useimmiten täysin tiedostamattomia valintoja. Ne kuuluvat olennaisena ja luonnollisena osana kaksikielisyyteen ja sen luonteeseen, eivätkä ne siksi tule aina tunnistetuiksi. (Grosjean 2010, 46-48.)

Sillä on siis valtavan suuri merkitys, miten kaksikielisyyttä määritellään, ja onkin tärkeää, että aina siitä puhuttaessa esitetään linjaukset sen määritteistä ja niin kutsutuista reunaehdoista. On kuitenkin selkeästi nähtävissä, että vanhemmat, 1900-luvun alku- ja keskivaiheille sijoittuvat tutkimukset, tutkijat ja kirjoittajat ovat määritelmässään ehdottomampia ja tiukempia. Siirryttäessä uudempiin, nykyaikaisempiin tutkimuksiin, voidaan painotuksen huomata muuttuvan selkeästi löyhempiin ehtoihin ja määrittelyihin. Mistä voimme päätellä tällaisen johtuvan? Kenties siitä, että kaksikielisten ihmisten määrä maapallolla on lisääntynyt huomasti viimeisen vuosisadan aikana. Myös kieliä on löydetty ja löydetään kaiken aikaa lisää. Tämän huomaa hyvin kirjallisuutta tutkittaessa; Skutnabb-Kangas toteaa vuonna 1980 maailmassa olevan lähemmäs 3000 kieltä, kun taas Grosjean vuonna 2010 kertoo niitä olevan yli kaksinkertainen määrä, 7000 kappaletta (Skutnabb-Kangas 1980, 74; Grosjean 2010, 4). Kielten määrän lisääntyminen voi kuitenkin johtua myös erilaisista laskutavoista ja muuttuneista kieleksi määrittelemisen kriteereistä, eikä kielten määrää täten voida koskaan laskea absoluuttisen tarkasti. Tietoisuus kielistä on kuitenkin lisääntynyt huomasti viime vuosikymmenten aikana. Kielten ja kaksikielisten ihmisten lisääntymisen seuraukse-

na on kaksikielisyys ilmiönä ja terminä tullut kuitenkin tunnetuksi ja sitä on alettu määrittellä ja tutkia enenevässä määrin. Kehityksen ja tutkimuksen myötä tutkijat ovat alkaneet löytämään yhä enemmän erilaisia kaksikielisuuden muotoja ja ilmentymiä. Näin ollen on myös syntynyt uusia, paljon löyhempiä määrittelyitä ja kriteerejä sille, kuka todella on kaksikielinen.

2.2 Kaksikielisyys lapsilla

Skutnabb-Kangas jakaa kaksikieliset neljään eri tavalla muodostuvaan ryhmään. Ensimmäisen ryhmän jäsenet ovat eliittikaksikielisiä, jotka vapaaehtoisesti itse haluavat opetella toisen kielen ja tulla kaksikieliseksi. Toiseen ryhmään kuuluvat lapset kielellisistä enemmistöistä, jolloin he itse tai heidän vanhempansa haluavat lapsen oppivan toisen kielen koulussa, esimerkiksi kielikylpyopetuksen avulla. Kolmannessa ryhmässä ovat lapset kaksikielisistä perheistä, joissa vanhemmat puhuvat kahta eri kieltä. Tällöin lasten kaksikielisyys ei ole vapaaehtoista, mutta sen onnistumisessa on riskinsä, mikäli kaksikielisyydestä ei muodostu molemmiin puoliin kokonaista. Neljänteen ryhmään kuuluvat lapset kielellisistä vähemmistöistä, jolloin lapset itse haluavat eräänlaisen ulkoisen paineen ohjaamana opetella toisen kielen. (Skutnabb-Kangas 1980, 78-82.) Einarssonin (2013, 143) mukaan kun kieliä opitaan niiden luonnollisissa ympäristöissä, voidaan puhua luonnollisesta, epävirallisesta kielenoppimisesta. Kun taas kielenoppimisen ollessa tietoista, kuten esimerkiksi koulukontekstissa, voidaan käyttää nimitystä virallinen kielenoppiminen. Grosjeanin kuvaa kaksi tapaa, kuinka lapsista kasvaa kaksikielisiä. Joko he oppivat kaksi kieltä yhtä aikaa rinnakkain eli samanaikaisesti, mistä käytetään nimitystä *simultaaninen kaksikielisyys*, tai toisen kielen ensimmäisen jälkeen eli peräkkäin (2010, 178).

Sharwood-Smith (1991, 20) toteaa lasten kielellisen herkkyyden kehittyvän jo varhaisessa vaiheessa, mikä mahdollistaa lapsen itsensä tehdä huomioita sanoista ja kielellisistä rakenteista. Tällaista ajattelun tasoa voidaan kuvata metatasoksi. Silloin lapsi pystyy itse reflektiivisesti hahmottamaan kieltään ja puhettaan eri tilanteissa. Tällaista tarkempaa rakenteellista kielen analyysia kutsutaan metalingvistiikaksi. Bialystokin (1990, 114) mukaan metalingvistiikassa korostuu kielen yksilöllisyys; se mikä jollekin on metalingvististä kielen analysointia, on jollekin täysin normaalia kielenkäyttöä. Vygotskyn (1962, 110) mukaan kaksikielisillä lapsilla on rikkaamman kielellisen taustansa ansiosta kehittyneempi tietoi-

suus kielen prosessoinnista, eli metalingvististen taitojen voidaan ajatella olevan kehittyneempiä. Bialystok (1990, 138-139) ei puolestaan näe näiden välillä suurempaa yhteyttä, mutta toteaa yksi- ja kaksikielisten kielellisen prosessoinnin olevan kuitenkin väistämättä erilaista, mikä tulee esille jo lasten arkipäiväisessäkin kielenkäytössä.

3 Identiteetti

Lapsilla identiteettien rakentuminen ohjaa vahvasti käyttäytymistä ja onkin kehittyessä ja kasvaessa jatkuvassa myllerryksessä. Tässä kappaleessa paneudun tarkemmin identiteettiin ja erityisesti kielelliseen identiteettiin ja sen piirteisiin. Yleisenä käsityksenä on, että jokaisella ihmisellä on oma, ainutlaatuinen identiteettinsä, joka muotoutuu eri elämänvaiheissa ja –tilanteissa. Sitä kehittävät meidän persoonamme, sekä ympäröivät ihmiset ja ympäristöt. Tästä vanhahtavasta käsityksestä poiketen onkin todettu, että ihmisellä on yhden, pysyvän identiteetin sijaan useita erilaisia ja muuttuvia identiteettejä, jotka painottuvat erilaisilla eri tilanteiden mukaan (Pietikäinen, Dufva, Laihiala-Kankainen 2002, 9; Hall 1999, 22). Tulee muistaa, etteivät ne ole muuttumattomia tai pysyviä, vaan ennemmin konstruktivistisia, kaiken aikaa rakentuvia ja muokkautuvia sen mukaan, millaisia identiteettejä subjekti milloinkin omaksuu. Blockin (2006, 32) mukaan identiteetissä on kyse siitä, kuinka yksilö neuvottelee subjektilleen uusia sijainteja suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen.

3.1 Mitä tarkoitetaan identiteetillä?

Tutkittaessa identiteettiä törmätään usein määrittelyyn, jossa kuvataan identiteetin rakentuvan diskursiivisesti (Block 2009, 17). Sen myös nähdään rakentuvan eräänlaisessa jatkuvassa neuvottelussa yksilön itsensä kanssa, mikä useimmiten nähdään jopa negatiivisessa valossa. Martinin (2012, 40) mukaan jatkuva neuvotteluprosessi viestii jonkinlaisesta ristiriidasta meidän itsemme ja identiteettiemme välillä. Tällaiset ristiriidat saattavat pahentua tilanteissa joissa vaikuttavina tekijöinä ovat useammat kielet tai kulttuuriset aspektit.

Identiteetit voivat siis olla hyvinkin tempoilevia ja vaihtelevia, mistä johtuen myös ihmisten oma identifikaatio on jatkuvassa muutoksessa. (Pietikäinen, ym. 2002, 9; Hall 1999, 22-23.) Block (2009, 31) kuvaa Blommaertin (2006) käsitystä siitä, kuinka identiteettiä käsiteltäessä täytyy muistaa erottaa toisistaan saavutettu ja asutettu identiteetti sekä jonkin aiheuttama identiteetti ja ominaisidentiteetti. Saavutettu ja asutettu identiteetti ovat identiteettejä, jotka yksilö itse tunnistaa ja vaatii, kun taas jonkin aiheuttama identiteetti ja ominaisidentiteetti ovat muiden kautta omaksuttuja. Ihminen ei myöskään aina tietoisesti ra-

kenna identiteettejään, vaan monesti ne muotoutuvat prosesseissa, jotka ovat tiedostamattomia. Ihminen ei luonnostaan syntyvässä tietoisuudessa voi niitä kaikkia rakentaa, vaikka pieni osa niistä muotoillaankin täysin tietoisesti (Hall 1999, 39). Block (2006, 38) kuvaa, kuinka identiteettiä rakennetaan sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten kanssa ja samaan aikaan kehittyvät myös sosiaalinen kommunikointi ja sosiaaliset rakenteet. Tällainen identiteetin rakentaminen voidaan nähdä hyvinkin vastavuoroisena toimintana, johon osallistuu yksilön itsensä lisäksi myös toisia henkilöitä.

Liebkindin mukaan identiteetillä voidaan nähdä olevan objektiivinen ja subjektiivinen osa, jolloin se vastaa kysymykseen kuka ja mitä minä olen. Kysymykseen kiteytyy ajatus siitä, että olemme heijastuksia toisista ihmisistä ja rakennamme identiteettejämme juurikin peilaamalla itseämme ja ajatuksiamme muihin ihmisiin. Jaamme erilaisia identiteettejä toisten ihmisten kanssa riippuen esimerkiksi iästä, sukupuolesta, ammatista tai kielestä. Sen lisäksi, että linkitymme osittain toisiin ihmisiin, on meillä jokaisella myös täysin oma identiteettimme, joka tekee meistä ainutlaatuisia omia itsejämme. (Liebkind 1995, 81-83.)

Brubaker ja Cooper tuovat esille mielenkiintoisen näkökulman identiteetistä. Heidän mielestään identiteetti kyllä on eräänlainen avaintermi, mutta sitä ei tarvitsisi käyttää olettaen, että kaikilla ihmisillä on jotain tällaista, jota jatkuvasti etsitään, rakennetaan ja josta neuvotellaan (2000, 2). He näkevät identiteetti-käsitteen kantavan sisällään suuren määrän heterogeenisyyttä ja vastakkainasetteluita samanlaisuudesta ja siihen liittyvistä asenteista. Ongelmallisena olettamuksena voidaan nähdä se, että identiteetin ajatellaan olevan jotain, mikä jokaisella ihmisellä on ja mitä he etsivät, tai se on jotain, mitä pitää etsiä ja löytää joskus myös erehtymisen kautta. (Brubaker & Cooper 2000, 10.) Brubaker ja Cooper ehdottavatkin identiteetin tilalle uutta termiä, *self-understanding* eli itseymmärrys. Se luo yksilölle kuvan siitä, kuka on, mikä on hänen sosiaalinen asemansa ja miten hän käyttäytyy (2000, 17-20). Siinä, missä identiteetti käsitteenä sisältää kaikki mahdolliset erilaiset osat alueet, olisi helpompaa jos voisimme puhua eri asioista niiden omilla nimillään.

3.2 Kielellinen identiteetti

Dufva kuvaa, kuinka dialogisesti ilmaistuna identiteetti voidaan nähdä moniäänisenä ilmiönä. Siihen liittyy siis useita eri tekijöitä, joista yhtenä rakennusaineena voidaan nähdä kieli (Dufva 2002, 21-22). Tätä osaa identiteetistä kutsutaan nimellä kielellinen identiteetti. Jokainen yksilö muodostaa suhteensa kieleen eri tavoin. Tämän takia myös kielen merkitys identiteetin rakentumiselle riippuu täysin yksilöstä. Monille ihmisille kieli on tärkeä osa elämää. Sen avulla kirjoitetaan, puhutaan ja luetaan. Nämä kaikki ovat tapoja luoda, rakentaa ja jäsentää omia identiteettejään. (Martin 2002, 43-44.) Yleisesti ottaen kieli on myös korvaamaton tapa toisten ihmisten tarjoamien viestien tulkitsemiseen (Cleveland, Laroche & Papadopoulos 2015, 544). Mutta jotta kieli olisi osa identiteettiä, on jokaisen muodostettava siihen kiinteä suhde ja koettava kieli omaksi. Liebkind (1995, 80) määrittelee kaksikielisyydelle neljä eri kohtaa, joiden mukaan se muotoutuu. Nämä ovat alkuperä, kielitaito, kielen toiminta ja asenteet. Kun ihminen täyttää kolme ensimmäistä kohtaa, on tämä hänen mukaansa kaksikielinen vain kielitaidoltaan, mutta kun myös neljäs kohta täyttyy, on henkilö kaksikielinen myös kielelliseltä identiteetiltään. Määritteet eroavat Grosjeanin (2015, 7-9) ja Macnamaran (Skutnabb-Kangas 1980, 85-90) aiemmin määrittelemistä neljästä kaksikielisyyden osa-alueesta paljolti, mutta muistuttavat kuitenkin Skutnabb-Kankaan (1980) kaksikielisyyden määrittelyn näkökulmia. Liebkind korostaa enemmän yksilön omien intressien vaikutusta ja merkitystä kaksikielisyyden ja kaksikielisen identiteetin määrittelyyn. Vain sillä, että yksilö itse haluaa sisäistää molemmat kielet osaksi itseään ja identifioi tällöin itsensä osaksi eri kieliryhmiä, voi kieli tulla osaksi identiteettiä. (Liebkind 1995, 81.)

Kielellinen identiteetti voidaan siis nähdä jokaisen yksilön henkilökohtaisena suhteena kieliin ja kielenkäyttöön. Se on muotoutunut vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja yhteisöjen kanssa ja muokkautuu edelleen erilaisten tilanteiden myötä. Kielellinen identiteetti toimii yhtenä vahvana minäkuvan rakentajana, sillä kielen merkitys yksilölle on nykyaikaisessa yhteiskunnassa merkittävä. Kieli on tapa ilmaista itseään ja kommunikoida toisten kanssa. Sitä tarvitaan jokapäiväisiin toimintoihin, eikä sitä ilman selviäisi. Näin jokaisen yksilön kielellinen identiteetti nousee merkittävään asemaan lähes päivittäin. Siihen liittyy monesti myös niin kutsuttuja kansallisia tausta-ajatuksia ja esimerkiksi isänmaallisuutta. Näin ollen ainakin jollain tasolla kielellisen identiteetin voidaan ajatella olevan yhteinen muiden ihmisten kanssa. Ihmisillä on yhteiset sanat ja kieliopin rakenteet, joita kaikki käyt-

tävät suhteellisen samalla tavalla. Myös ajattelutavat ja merkitykset, jotka heijastuvat ajatuksina kielen takaa, ovat usein ainakin tietyn kielellisen yhteisön jäsenille yhteisiä ja samansuuntaisia. Kieli toimiikin täten ihmisten yhdistäjänä, mutta myös luo uudenlaisia mielikuvia ja näkökulmia. Dufva kuvaakin osuvasti, kuinka oma kieli toimii työkaluna oman maailmankuvan rakentamiselle. Näin kielellinen identiteetti nivoutuu jokaisen yksilön omaan itseen ja omiin ajatuksiin. Kielellinen identiteetti toimii siis kaiken aikaa useiden erilaisten ajatus- ja käytösmallien taustalla meidän omassa alitajunnassamme. (Dufva 2002, 25-37.) Trudgill (2000, 2) esittelee sosiolingvivistisestä näkökulmasta käsitteen kielikäyttäytyminen, joka on sosiaalisesti erittäin merkittävä kielenkäytön muoto. Sillä tarkoitetaan kielen toimintaa vuorovaikutussuhteissa sekä kielen roolia tiedon välittäjänä, kun se välittää tietoja puhujasta. Hän tuo myös esille, kuinka kieli heijastelee yhteiskuntaa ja sen rakenteita hyvin vahvasti. Tästä johtuen muutos sosiaalisessa ympäristössä voi tuottaa myös muutoksen vastaavasti kielellisessä mielessä. (Trudgill 2000, 17.)

Kielelliseen identiteettiin linkittyä läheisesti myös kulttuuri-identiteetti tai toisin sanoen etninen identiteetti. Skutnabb-Kangas (1999, 55) kiinnittääkin nämä kaksi identiteetin muotoa yhteen ja puhuu kieleen pohjautuvasta etnisestä identiteetistä. Hänen mukaansa jokainen ihminen syntyy johonkin tiettyyn etniseen ryhmään, jonka mukaan määrittyy yksilön kieli tai kielet. Kuitenkin vasta myöhemmät vaiheet elämässä määrittelevät lopullisesti, millaiseksi etninen identiteetti ja kielet lopulta muotoutuvat ja mikä niiden rooli yksilön elämässä tulee olemaan. (Skutnabb-Kangas 1999, 55.) Phinneyn ja Rotherdamin (1987) mukaan ihmiset identifioituvat tiettyyn kulttuuriseen ryhmään heidän lähimpien sosiaalisten verkostojensa kautta (Padilla 1999, 115). Padilla (1999, 115) kuvaa myös, kuinka Bandura (1977) nimittää tätä sosiaalistumiseksi, joka tapahtuu aina sen kielen kautta, mitä puhutaan kotona ja ympäröivässä yhteisössä. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, jonka mukaan kieli voidaan nähdä sosiaalistumisen keinona ja työkaluna.

Kieli toimii siis yhteisössä hyvin merkittävänä asiana; se yhdistää mennyttä ja nykyisyyttä muun muassa suullisten ja kirjallisten perinteiden sekä musiikin kautta. (Padilla 1999, 115-116.) Perinteet ja musiikki ovat erittäin vahvasti kytköksissä kulttuuriin ja kuvaavatkin kulttuurisia piirteitä. Clevelandin ym. (2015, 543) mukaan etninen identiteetti voidaan nähdä eräänlaisena menneiden kytköksien tuotteina, joita muovaavat tämän hetkiset sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset olosuhteet. Block (2009, 50) kuvaa kulttuuriseen ryhmään

kuuluvien jaetun historian, uskomusten, käytännön, kielen ja uskonnon vaikuttavan etnisen identiteetin muotoutumiseen. Voidaankin ajatella, että kulttuuri-identiteetti on jotain, joka muodostuu ja rakentuu hyvin vahvasti muiden ihmisten, ulkopuolisten yhteisöjen ja tilanteiden kautta. Sen historialliset ja yhteiskunnalliset aspektit ovat yksilön ulottumattomissa, mutta luovat silti merkittävän suuren osan identiteetistä. Kulttuuriin liittyy aina myös aika ja paikka. Grossberg (1996, 100) pohtiikin ajan merkitystä identiteeteille; hänen mielestään identiteetti on rakentunut historiallisesti, mutta on silti aina väliaikainen. Identiteetin ajatellaan siis olevan hyvin ajallinen, ajasta riippuvainen ilmiö. Kun aikaan lisätään paikka, sen voidaan nähdä rakentuvan avaruudellisesti, liittyen eri aikana eri paikkoihin. Tämä kuvaa hyvin kulttuurin moninaista ja muuttuvaa luonnetta.

Block (2009) esittelee neljä erilaista näkökulmaa kielelliseen identiteettiin. Ensimmäisenä on Leungin, Harrisin ja Ramptonin (1997) yleistettävä määritelmä kielellisestä identiteetistä. Heidän mielestään kielellinen identiteetti muotoutuu kolmenlaisista kommunikaatiokeinoista: kielen asiantuntijuudesta, kielen kytköksistä tai kielen perinnöistä. Asiantuntijuudella tarkoitetaan toisten silmissä hyväksytyksi tulemistä kielellisen pätevyyden osalta. Kielen kytkökset ovat yksilön asenteita, joihin tämä itse identifioituu. Kielen perinnöllä tarkoitetaan sitä, millaiseen kielelliseen yhteisöön yksilö on syntynyt. Tässä näkökulmassa korostuu siis perheen ja vanhempien merkitys. Kaikki kolme kielellistä kommunikaatiokeinoa muistuttavat myös kaksikielisyyden määrittelyn yhteydessä esitettyä Skutnabb-Kankaan (1980, 84) kolmijakoista määrittelyä kielen hallinnasta, käyttämisestä ja asenteista. Toinen näkökulma kielellisen identiteetin tarkasteluun on Le Pagen ja Tabouret-Kellerin (1985) kuvaamat kielelliset teot. Heidän mukaansa kaikki yksilön teot ja toiminta voidaan sitoa tämän identiteettiin, näin myös kielelliset teot. Tämä kuvaa kokonaisvaltaista identiteetin hahmottamista. Yksilön kaikki teot ovat sisäisessä vuorovaikutuksessa keskenään ja muokkaavat täten yksilön erilaisia, eri konteksteissa rakentuvia identiteettejä. Kolmantena on Silversteinin (1998) näkemys yksilön suhtautumisesta kieli- ja puheyhteisöihin. Blockin (2009, 48) mukaan puhuttaessa kielellisistä identiteeteistä on tärkeää erottaa toisistaan subjektin kielenkäytölliset saavutetut asemat ja semioottinen käytös yhteisöissä. Neljäntenä näkökulmana on identiteetin taustalla vaikuttava niin kutsuttu multimodaliteetti, jolla tarkoitetaan kielenkäytöllisen itseilmaisun taustalla vaikuttavia tekijöitä, kuten hiustyylä tai vaatetusta. Tällä Block (2009, 48) kuvaa kielellisen identiteetin moninaisuutta ja myös sen taustalla vaikuttavia asioita, jotka epäsuorasti ovat yhteydessä toisiinsa.

Blockin (2009, 46) mukaan sosiologit kutsuvat kielellistä identiteettiä etnokielelliseksi identiteetiksi viitaten siihen läheisesti liittyvään käsitteeseen kulttuuri-identiteettiin. Hän itse kuitenkin käyttää nimitystä kielellinen identiteetti, joka ymmärretään itsetietoisuuden ja kommunikointikeinojen väliseksi suhteeksi. Se ilmenee erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi kielessä, murteissa tai ammattisanastoissa. Blockin (2009, 50) mielestä kielellisen identiteetin merkittävimpinä tekijöinä voidaan nähdä kommunikointi ja sen erilaiset muodot ja keinot, kielen ymmärtäminen sen kaikissa muodoissa, sekä multimodaliteetti. On tärkeää muistaa, etteivät identiteetin eri osat ole koskaan erinäisiä, toisistaan irrallisia osioita. Puhuttaessa etnisyydestä, kansallisuudesta, sukupuolesta, sosiaalisesta luokasta tai kielestä, limittyvät kaikki identiteetin osat ja erilaiset identiteetit toisiinsa. Erityisesti puhuttaessa kielestä, tulee muistaa sen yhteys muihin tekijöihin, eikä vain tarkastella sitä erillisenä ilmiönään. (Block 2009, 50.)

4 Kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavat tekijät kaksikielislä lapsilla

”Opettele uusi kieli niin saat uuden sielun.” (Tsekkiläinen sananlasku)

Kuten käsitteitä määritellessä tuli selväksi, on kieli jokaiselle henkilökohtainen ja tärkeä asia, joka määrittelee pitkälti yksilön ajattelua itsestä suhteessa muihin. Näin ollen se on myös merkittävä identiteetin rakentumiseen vaikuttava tekijä. Kielen kautta rakennamme itseämme suhteessa muihin. Kieli myös vaikuttaa kaiken aikaa usealla eri elämän osa-alueella ja toimii täten tärkeänä rakennusosana yksilön kehityksessä. Useat eri asiat liittyvät kaksikielisten lasten kielenkehitykseen sekä identiteetin rakentumiseen. Kun nämä asiat yhdistyvät, voidaan puhua kielellisen identiteetin rakentumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Seuraavaksi esittelen asioita, jotka korostuvat kielellisen identiteetin muotoutumisessa erityisesti juuri lasten näkökulmasta.

4.1 Vuorovaikutusympäristöt

Kaksikielinen lapsi on liitetty osaksi erilaisia, erikielisiä maailmoja, tilanteita ja yhteisöjä, joita ovat muun muassa koti, koulu ja ystävät. Näiden maailmojen ja niissä käytyjen sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden pohjalta lapsi rakentaa ja muotoilee identiteettejään. Kuten aiemmin tutkimuksessani totesin pohjautuen Blockin (2006, 38) ajatuksiin, identiteettiä rakennetaan juuri sosiaalisessa kanssakäymisessä, jolloin rakentuvat sosiaalinen kommunikointi ja sosiaaliset rakenteet. Suurimpana kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavana tekijänä ovat luonnollisesti vuorovaikutusympäristöt, joissa lapsi käyttää kieltään eniten. Kaikista tärkein kielellisen identiteetin rakentamisen paikka lapselle on yleensä koti, jossa kommunikoidaan perheen kesken vanhempien ja mahdollisten sisarusten kanssa. Lapset käyvät ensimmäiset identiteettineuvottelunsa vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa, jolloin juuri kotoa lapselle välittyvät arvot, asenteet, kulttuuri ja käytännön tavat. Se, miten kotona suhtaudutaan esimerkiksi kieleen, välittyy lapselle jo aivan varhaislapsuudesta lähtien. Koska lapsi on haavoittuvainen ja altis erilaisille vaikutteille, on hän riippuvainen vanhempien tarjoamista toimintamalleista. Siinä missä aikuiset ovat oppineet

hallitsemaan eri identiteettejään, ei lapselta vielä löydy tällaista taitoa. Hän lukee paljon asioita rivien välistä ja on herkkä kopioimaan aikuisten ajatusmalleja. (Liebkind 1995, 84.) King (2013) tutki yhden kaksikielisen perheen kolmea sisarusta ja heidän kielellisen identiteetinsä muotoutumista vuoden ajan. Tutkimustuloksiin pohjautuen tulee muistaa, että jokainen lapsi on yksilöllinen toisen kielen oppimisen suhteen. Mielenkiintoisena seikkana esille nousi se, ettei itselle hahmotettu kielellinen identiteetti aina välttämättä vastannut kielitaitoa. Pohdittaessa perheen merkitystä esiin nousi myös asioita, jotka vaikuttivat ainakin sosiaaliin suhteisiin negatiivisesti. Esimerkiksi tilanteissa, jossa koko perhe muuttaa kulttuurista toiseen, voi uuden kielen käyttöä kohtaan syntyä eräänlainen paine, joka puolestaan vaikuttaa negatiivisesti perhesuhteisiin. (King 2013.)

Suhteessa vanhempiin lapsi käy identiteettineuvottelujaan yksilönä, kun taas koulussa ja ystävien kesken yksilö rakentaa kielellistä identiteettiään ryhmän kautta. Kuten aiemmin on todettu, tarkoittaa identiteettien rakentaminen itsensä heijastamista ja pohtimista suhteessa muihin (Liebkind 1995, 81-83). Vanhempien lisäksi juuri koulujärjestelmän tulisi tarjota mahdollisimman suuri tuki oppilailleen kasvaa turvallisessa ja kielenkehityksen kannalta otollisessa ympäristössä. Esimerkiksi varhais- ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2016, 36; 2014, 40) kaksikielisen opetuksen tavoitteeksi mainitaan varhaisen kielenoppimisen herkkyykskauden hyödyntäminen tarjoamalla monipuolisempaa kielikasvatusta. Martin (2012) tutki monikielisten lasten käsitystä heidän omasta identiteetistään väritystehtävän ja kyselylomakkeen avulla. Tutkimukseen osallistui moni- ja kaksikielisiä lapsia, jotka olivat osa kaksikielistä koulutusjärjestelmää. Tuloksista pystyttiin tekemään johtopäätöksiä, joiden mukaan sillä, tukeeko koulutusjärjestelmä kieliä vai ei, on vaikutusta lapsen kielellisen identiteetin muodostamiseen. Kielen tukeminen ja tietoisuus ovat täten erittäin merkittäviä ja tärkeitä avaintekijöitä lapsen kielellisen identiteetin rakentumiselle. (Martin 2012, 51.)

Kun kaksikielinen lapsi rakentaa omaa kaksikielistä identiteettiään, kohtelee hän molempia kieliään ajattelun objekteina (García 2009, 6). Kaksikielisillä lapsilla on siis mahdollisuus tehdä valintoja kahden eri kielen kautta, mikä tekee heistä kommunikatiivisesti herkkiä. Se tarkoittaa sosiaalisten tilanteiden jatkuvaa arviointia, erityisesti kielen näkökulmista. (García 2009, 95-97.) Liebkind (1999) kuvaa kielen ja asenteiden välille muodostuvaa suhdetta, jossa kieli vaikuttaa identiteetin muodostumiseen jossain tietyssä ryhmässä, kun samaan aikaan puolestaan ryhmän identiteetti vaikuttaa omalta osaltaan yksilön asenteisiin

ja siihen, miten hän käyttää kieltään tai kieliään. (Liebkind 1995, 82-83.) Ympäröivä yhteisö ja sen jäsenet muodostavat siis merkittävän tekijän, joka vaikuttaa juurikin yksilön asenteisiin ja kieleen suhtautumiseen.

4.2 Kulttuuri

Kulttuurin merkityksen yksilön identiteetille on osoitettu olevan suuri. Yhdessä kielellisen identiteetin kanssa se toimii yksilön erilaisten identiteettien vahvana rakennusosana. Kuten kielellisen identiteetin kohdalla todettua, kaksikieliset ihmiset ovat usein myös kaksikulttuurisia. Kaksikulttuurisilla, kaksikielisillä henkilöillä on siis käytössään kahden kielen yhteydessä myös kaksi, toisistaan eroavaa kulttuuria, jotka vaikuttavat heidän ajatteluunsa ja käytökseensä. Luna, Ringberg ja Peracchio (2008, 280) käyttävät tässä yhteydessä käsitettä ”*mental frame*”, jolla tarkoitetaan eräänlaista ajatuksellista viitekehystä. Se voidaan ymmärtää yksilön sisäänrakennettuna, järjestelmällisenä tulkintana, joka aktivoituu pienistäkin vihjeistä ja on mukautuvainen muutoksessa (D’Andrade 1992). Yksilö siis tulkitsee tilanteita, minkä myötä erilaiset tiedostamattomat ja tiedostetut ajatukset tai asenteet aktivoituvat. Nämä asenteet ja ajatukset ovat muokkautuvia ja mukautuvat eri tilanteissa.

Ringberg, Odekerken-Schöder ja Christensen (2007) jakavat ajatuksellisen viitekehysten vielä kahteen osaan, identiteettiin pohjautuvaan ja tilannekohtaiseen kehykseen (Luna ym. 2008, 280). Kaksikulttuurisuuden yhteydessä keskitytään puhumaan identiteettiin pohjautuvasta ajatuksellisesta viitekehystä. Kaksikulttuurisilla ihmisillä on nimittäin usein identiteettirakenteita liittyen molempiin kulttuureihin, toisin kuin yksikulttuurisilla. Kun kaksikulttuurisuuteen yhdistetään kaksikielisyys, ollaan tilanteessa jossa kumpaankin kieleen liittyy yksi kulttuurinen ajattelun kehys ja näitä ajattelun kehyksiä vaihdetaan tilanteen mukaan. Tilanteessa, jossa kaksikielisellä henkilöllä on vain yksi kulttuuri, linkittyvät molemmat kielet kulttuurin tilannesidonnaiseen ajattelun kehykseen, kun taas vain toinen kielistä identiteettiin pohjautuvaan kehykseen (Luna ym. 2008, 280). Luna ym. (2008) halusivatkin tarkastella juuri kulttuurinomaista identiteettiin pohjautuvaa ajattelun viitekehysten vaihtamista kolmen aiheeseen liittyvän tutkimuksen pohjalta. He kuitenkin rajasivat tutkimuksen ulkopuolelle yksikulttuurisen ihmisen identiteetin tilannesidonnaisen muutoksen, eivätkä täten ota kantaa yksikulttuuristen kaksikielisten ihmisten identiteetin piirteisiin tai sen mahdollisiin tilanteellisiin muutoksiin. Tutkimustuloksissaan he toteavat, että ajatuk-

sellisen viitekehyksen vaihtamista tapahtui vain kaksikulttuurisilla henkilöillä. He myös osoittivat tutkimuksellaan, että kieli voi olla laukaisevana tekijänä viitekehyksen vaihtamiselle ja täten myös jonkinasteiselle käytöksen muuttumiselle. (Luna ym. 2008, 290.)

Kaksikielisen henkilön vaihtaessa kieltä vaihtuu samalla myös kulttuurinen viitekehys, mikä voi ulkopuoliselle näyttäytyä eräänlaisena identiteetin vaihtamisena (Ramírez-Esparza, Gosling, Benet-Martínez, Potter ja Pennebaker 2005, 2). Ramírez-Esparza ym. (2005) ovat tutkineet espanjaa ja englantia puhuvien kaksikielisten keskuudessa heidän persoonallisuksiensa muutoksia kielten käyttämisen yhteydessä. Tutkijoiden pohjakäsitteinä tutkimuksessa olivat CFS, eli *Cultural Frame Switching*, kulttuurisen ajattelun viitekehyksen vaihtaminen (Hong, Chiu & Kung 1997) ja *cultural accommodation*, eli kulttuurinen mukautuminen (Bond & Yang 1982). Tutkimuksessaan he löysivät yhteneväisyyksiä sille, että kaksikieliset yksilöt olivat ulospäinsuuntautuneempia, hyväksyvämpiä ja tunnollisempia toisella kielellään, mikä liittyy kulttuurisen ajattelun viitekehyksen vaihtamiseen. Yksilön käytökselliset muutokset eivät kuitenkaan koskaan ole suuria tai radikaaleja; toisella kielellä yksilön käytös saattaa olla hieman avoimempaa kuin toisella. Tätä voidaan selittää sillä, että kaksikielisillä ihmisillä voidaan ajatella olevan kielten osalta eräänlainen sisäinen arvojärjestys, jonka he säilyttävät kieliä käyttäessään. Nämä kaksi edellä mainittua käsitettä tulevat esille kaksikielisten henkilöiden jokapäiväisessä elämässä; kieli itsessään on pohjana heidän arvoilleen, asenteilleen ja muistoilleen, jotka aktivoituvat, kun henkilö käyttää jompaakumpaa kieltään. Ihminen siis reagoi tilanteisiin kulloisellakin hetkellä käytettävän kielen kulttuuristen käytöstapojen mukaan, jolloin voidaan puhua kulttuurisesta mukautumisesta. (Ramírez-Esparza ym. 2005, 3.)

Grosjeanin mukaan kaksikieliset kaksikulttuuriset ihmiset voidaan puolestaan nähdä henkilöinä, jotka yhdistävät ja sekoittavat kahden osallisena olevan kulttuurin piirteitä (2015, 575-576). Hänen mukaansa identifioituminen molempiin kulttuureihin, kaksikulttuurisen statuksen hyväksyminen, tapa jolla kaksikulttuuriseksi tullaan, sekä se, millainen tietämys henkilöllä on kulttuureistaan, ovat jonkinasteisia kriteereitä kaksikulttuurisuudelle. Kaksikulttuurisuudella on paljon samantapaisia piirteitä kuin kaksikielisyydellä. Aiemmin kuvattu jana, jonka toisessa päässä on yksikielisyys ja toisessa kaksikielisyys, on Grosjeanin (2015) mukaan sovellettavissa täysin myös kulttuuriseen kontekstiin; riippuen sosiaalisista suhteista, ympäristöstä, yhteisöistä ja yksilön näiden pohjalta tekemistä tulkinnoista ihminen sijoittuu janaalla päivän mittaan eri kohtiin kaksi- ja yksikulttuurisuuden välillä. Tul-

kinnat ja näin myös janalle sijoittuminen voivat olla tietoista tai tiedostamatonta toimintaa. Joissain yhteyksissä käytöstävät, asenteet tai tunteet eivät välttämättä ole tulkintoja tai eleitä vain toisen kulttuurin puolelta, vaan kahden tai useamman kulttuurin piirteet sekoittuvat ja tulevat täten yhtäaikaaisesti esille yksilön ilmaisussa. (Grosjean 2015, 581.) Sekä kaksikielisillä että kaksikulttuurisilla henkilöillä on Grosjeanin mukaan toinen kulttuureista jollakin tasolla dominoivampi, johtuen yksilön ympäristöstä ja kulttuurisista yhteisöistä. Kaksikielisyyden tavoin kaksikulttuurisuus voi tulla osaksi yksilön elämää missä elämänvaiheessa tahansa. Ne voivat kehittyä yhtäaikaisesti tai toisistaan täysin riippumattomasti eri elämänvaiheissa. Tulee kuitenkin muistaa, ettei kaksikielisyys aina välttämättä tarkoita kaksikulttuurisuutta tai vastaavasti toisinpäin (Grosjean 2015, 578). Yleisesti ottaen kaksikielisillä henkilöillä Grosjean (2015, 584; 2015, 23) ei näe yhteyttä kielen ja erilaisten identiteettien tai käytöksen välillä. Hän toteaaakin että se, mikä usein nähdään persoonallisuuden muutoksena, onkin todellisuudessa asenteiden ja käytöksen muuttumista tietyissä konteksteissa ilman, että sillä olisi mitään tekemistä kielen kanssa. Näin käy useimmiten kaksikulttuurisille kaksikielisille henkilöille: käytöksen muutos voidaan nähdä ennemmin kontekstin, kuin kielen seurauksena (Grosjean 2014, 23).

4.3 Persoonallisuus

Persoonallisuus ja identiteetti ovat keskenään hyvin samankaltaisia käsitteitä. Persoonallisuus selittää, keitä me olemme, kuinka muut näkevät meidät ja miten suhtaudumme muihin (Ahmetoglu & Chamorro-Premuzic 2012, 15). Persoonallisuus voidaan kuitenkin nähdä identiteettiä pysyvämpänä ominaisuutena, joka ohjaa identiteetin rakentumista. Chen ja Bond (2010) tuovat esiin persoonallisuuden eroavuudet erilaisissa sosiaalisissa rooleissa. Heidän mukaansa kaksikieliset ihmiset sopeuttavat oman käytöksensä tilanteeseen sopivaksi ja tulevat täten eri tavoin ymmärretyksi eri tilanteissa. Kaksikieliset ihmiset ottavat kummallakin kielellä erilaisia, toisistaan täysin eriäviä rooleja, mikä liittyy eräänlaiseen kontekstuaaliseen persoonallisuuskäsitteeseen (Heller, Watson, Komar, Min & Perunovic 2007). Persoonallisuuden kontekstuaalinen rakentuminen pitää sisällään sen, kuinka kulttuuriset vihjeet saattavat aktivoida ihmisessä erilaisia persoonallisuuksia (Heller, ym. 2007).

Chen ja Bond (2010) ovatkin tutkineet kielen vaikutusta kaksikielisen henkilön persoonallisuuden ilmaisuun. He suorittivat kaksi tutkimusta, joiden hypoteesina he käyttivät kulttuurisen mukautumisen käsitettä (2010, 1515). Kulttuurisella mukautumisella tarkoitetaan prosesseja, joita kielen käyttö aiheuttaa ja aktivoi kaksikielisen henkilön kulttuuristen normien hahmottamisessa. Nämä normit ohjaavat heidän käytöstään ja oman persoonallisuutensa ilmaisua. Toisin sanoen ihminen pyrkii mukailemaan kanssakeskustelijansa kulttuurisia piirteitä. Voidaan yleisesti todeta, että kieli vaikuttaa meidän persoonaamme. Yhtenä siihen johtavana tekijänä ovat ne normit, joita hahmotamme vastaavan kulttuurisen ryhmän muista ihmisistä ja heidän persoonallisuutensa piirteistä. Yksilöllä on usein paine tehdä keskustelukumppaniin nähden kulttuurisesti yhteneviä sisäisen persoonan vastakaikuja. Tällöin yksilö pyrkii mukauttamaan ilmaisujaan keskustelukumppanin normeihin ja kulttuuriseen viitekehykseen. (Chen & Bond 2010, 1525-1526.) Ensimmäisessä tutkimuksessaan Chen ja Bond (2010) tutkivat kaksikielisten henkilöiden käsityksiä omista ja prototyyppisten henkilöiden ominaisuuksista. Tulosten perusteella ei voitu tehdä varmoja johtopäätöksiä niin sanotusta kulttuurisesta mukautumisesta. Toisessa tutkimuksessa puolestaan tutkittiin, ilmaisevatko koehenkilöt heidän kulttuurisia, prototyyppisiä ominaisuuksiaan ja persoonallisuuden eroja kaksikielisissä yhteyksissä. Tutkimuksessa tutkittiin kahta merkittävää tekijää rinnakkain: keskustelukumppanin etnisyyttä ja kielen käyttämistä. Yleisenä tuloksena voitiin todeta, että kulttuurinen mukautuminen todella oli osa testattujen, kaksikielisten henkilöiden kanssakäymistä. Kun he keskustelivat toisten kanssa, osoittivat he vastaavia luonteenomaisuuksia vastaavan kulttuurin persoonallisuuksista. (Chen & Bond 2010.)

Kaksikieliset ihmiset ovat siis herkkiä peilaamaan itseään suhteessa toisiin ja mukailemaan näin kanssaihmisten kulttuurisia piirteitä ja viitekehyksiä. Voidaan kuitenkin pohtia, onko ilmiö yleinen vain kaksikielisten ihmisten keskuudessa. Nykyään ihmisten ja kulttuurien kohtaaminen on muodostunut osaksi arkipäivää, jonka myötä voidaan uskoa, että kulttuurista mukautumista tapahtuu paljon myös yksikielisten ihmisten parissa. Kenties kaksikieliset ovatkin vain herkempiä ja alttiimpia kyseisenlaiselle heijastamiselle.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmassani lähdin kirjallisuuteen ja tutkimustuloksiin pohjautuen etsimään kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkielman taustalla vaikuttivat oma henkilökohtainen kielellinen harrastuneisuus sekä mielenkiinto kaksikielisyttä ja lapsen identiteetin rakentumista kohtaan. Lähtökohtana tutkimukselle toimi ruotsinkielien sivuaineopinnoissani saamani pohjatieto kielenopetukseen. Tavoitteenani oli perehtyä vielä tarkemmin kaksikielisyyteen ja muodostaa kokonais käsitys kaksikielisyydestä ja kaksikielisten lasten identiteetin rakentumisesta. Rajatakseni aihetta keskityin käsittelemään identiteetin kielellistä osaa eli kielellistä identiteettiä. Koen aiheen mielekkäänä sekä tulevaisuuden kannalta hyödyllisenä, sillä toivon pääseväni tulevaisuudessa työskentelemään kaksi- tai monikielisten lasten pariin ja mahdollisesti tutkimaan myös muita kaksikielisyyteen liittyviä seikkoja.

Aluksi lähdin määrittelemään tutkielmani pääkäsitteitä, kaksikielisyttä ja kielellistä identiteettiä. Kaksikielisyyden käsite osoittautui erittäin laajaksi ja monimuotoiseksi, mikä teki määrittelystä haasteellista. Vertailemalla eri tutkijoiden käsitteitä sain kuitenkin hyvän yleiskuvan aiheesta. Kaksikielisillä ihmisillä identiteettien kasvualustana toimivat erilaiset yhteisöt. Jotkut kasvavat kaksikielisissä yhteisöissä, kun taas toiset kahdessa tai useammassa yksikielisessä yhteisössä. Kieli on ihmisille keino olla vuorovaikutuksessa niin yhteisön toisten jäsenien, kuin toisten yhteisöjenkin kanssa. Kieliyhteisössä jokaiselle jäsenelle muotoutuu oma kielellinen identiteetti, millä tarkoitetaan sitä tunnetta, että pystyy ymmärtämään toisia ja tulemaan itse ymmärretyksi kielen avulla. Yleensä kielelliset identiteetit saavat positiivisen kasvualustan, mutta mikäli toiseen tai pahimmassa tapauksessa molempiin kieliin kohdistuu vähättelyä tai epäarvostusta, voi yksilön kielellinen identiteetti ikään kuin vääristyä ja saada negatiivisia piirteitä. (Dufva 2002, 21-24.) Tutkin myös hie-man kaksikielisyttä lapsilla pohjatakseni tutkimuksen aihetta mahdollisimman tarkasti. Kerroin eri tapoja, miten lapsi voi kasvaa kaksikieliseksi. Nämä tavat, ja niiden taustalla vaikuttavat ajatukset ja asenteet ovat myös merkittäviä lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. Onko kielenoppiminen vapaaehtoista vai pakotettua, tapahtuuko se koulussa vai kotona. Nämä asiat toimivat kielellisen identiteetin muokkaajina ja vaikuttavat vahvasti asenteisiin sekä kielenkäyttöön.

Seuraavaksi tarkastelin identiteettikäsitettä ensin yleisesti ja sitten tarkentaen kielelliseen identiteettiin. Tutkielmaa tehdessäni huomasin, että identiteetti on hyvin tiivis paketti, josta on vaikea erottaa erilaisia osia. Kaikki osat ovat vahvasti liittyneitä toisiinsa, minkä myötä myös määritteet asettuvat limittäin. Puhuttaessa identiteetistä liittyy siihen aina jonkin tasoinen tietämättömyys ja sisäinen, hiljainen prosessi, mutta myös tietoisuus ja tietoiset asenteet ja valinnat. Kuten Skutnabb-Kangas toteaa, on yksi kaksikielisyyden määrittelyn perusta yksilön asenteet kieliä kohtaan (1980, 84). Asenne pohjautuu useimmiten jonkin asian osaamiselle tai osaamattomuudelle, minkä pohjalta myös kielelliset asenteet juontavat juurensa. Asenteet saavat meidät käyttäytymään jollain tietyllä tavalla tietyissä tilanteissa, sekä muodostamaan erilaisia käsityksiä. (Einarsson 2013, 199.) Kielellisen identiteetin osalta pyrin löytämään siihen liittyviä erityispiirteitä ja määrittelemään niitä. Törmäsin myös käsitteeseen kulttuuri-identiteetti, tai toisin sanoen etninen identiteetti. Kielellä ja kulttuurilla on nimittäin vahva yhteys, sillä ne kommunikoivat keskenään vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen kautta. Tämän vuoksi kielellisen identiteetin rinnalla on hyvä muistaa käsite kulttuuri-identiteetti tai etninen identiteetti. Sekä kielellinen että kulttuurinen identiteetti ovat molemmat osia yksilön persoonallisuudesta (Martin 2002, 53).

Käsitteiden määrittelyn jälkeen lähdin etsimään vastauksia tutkimuskysymykseeni: *Mitkä tekijät vaikuttavat kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen?* Viime aikoina tehdyistä tutkimuksista oli selvästi havaittavissa erilaisia merkittäviä osa-alueita, joista jokaista avasin jonkin tieteellisen tutkimuksen valossa. Tutkimuksista löytyi sekä ulkoisia, että sisäisiä kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä. Yksi merkittävimmistä tekijöistä oli erilaiset ympäristöt ja niissä tapahtuva vuorovaikutus. Malli vuorovaikutuksen syntymiselle lähtee aina kotoa, omista vanhemmista. Kotona tapahtuva vuorovaikutus muokkaa yksilön kielellistä käyttäytymistä ja kehitystä ja täten myös kielellistä identiteettiä. Tämä asettaa vanhemmat erittäin merkittävään valoon; se, miten kaksikielisyyden toteuttaminen ja toteutuminen kotona onnistuu, vaikuttaa paljolti lapsen kielellisen identiteetin rakentumiseen merkittävässä kehitysvaiheissa. Laajemmat sosiaaliset ympäristöt, kuten koulu ja ystäväpiirit muovaavat kielellisen identiteetin kehittymistä puolestaan sosiaalisissa ympäristöissä ja vuorovaikutuksessa erilaisten yhteisöjen kanssa. Lapsena yksilö on herkkä ottamaan vastaan erilaisia käyttäytymis- ja vuorovaikutusmalleja, jolloin rakennetaan pohja erilaisille identiteeteille, jotka jatkavat muokkautumista yksilön kasvaessa. Koulutuksen suhteen on merkittävää, että koulussa tarjotaan tukea kielen kehitykseen ja

kielellisen moninaisuuden ylläpitämiseen, jotta lapsen kielellinen identiteetti pääsee kehittymään oikeaan suuntaan. Tässä suhteessa taas koulutuksen ja kasvatuksen ammattilaiset ovat merkittävässä asemassa. On tärkeää osata tukea lapsen kaksikielistä kehitystä oikealla tavalla, jotta kielellisen identiteetin rakentuminen on mahdollisimman hedelmällistä. Tämä tarkoittaa tietoisuuden lisäämistä opettajakunnan sisällä etenkin kaksikielisen lapsen kielinopiskelun lähtökohdista ja tavoitteista. Jatkuvasti yleistyvän ja arkipäiväistyvän ilmiön myötä jokaisen opettajan tulisi ymmärtää entistä paremmin kielen merkitystä, sekä kielellisen identiteetin rakentumista. Kielimyönteistä opetusta tulisikin viljellä jo alkuluokista lähtien, jotta oikeanlainen oppimisilmapiiri olisi taattu myös jatkossa.

Toinen merkittävä kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttava osa-alue on kulttuuri. Kulttuuri on yhtä aikaa sekä sisäinen, että ulkoinen tekijä, joka toimii vahvana rakennusosana identiteetille. Kulttuuri kumpuaa yksilön sisäisestä arvomaailmasta, mutta myös vaikuttaa yksilön valintoihin ulkoa käsin. Erityisesti kaksikulttuuristen yksilöiden kohdalla kulttuurin merkitys kaksikieliseen kielelliseen identiteettiin on merkittävä. Molempiin kielisiin sisältyy niin kutsuttu kulttuurinen lataus, mikä pitää sisällään muiden ihmisten asenteita, arvoja ja erilaisia tapoja. Näin ollen yksilö muodostaa molempiin kulttuureihin liittyviä omanlaisia identiteettirakenteita, mikä vaikuttaa paljon kielellisen identiteetin muotoutumiseen ja myös yksilön käyttäytymiseen. On mahdollista, että kaksikielisellä ihmisellä on kaksi kieltä ja yksi kulttuuri, tai kaksi kieltä ja kaksi kulttuuria. Näiden ryhmien kielellisen identiteetin rakentumisella on selviä eroja johtuen kulttuurisen viitekehyksen eroavaisuuksista. Kaksikulttuuriset ihmiset saattavat myös muokata käyttäytymistään kulttuurisen viitekehyksen vaihtuessa, mutta toisaalta kaksikulttuuriset kaksikieliset ihmiset voidaan nähdä myös kahta kulttuuria yhdistelevinä henkilöinä, jolloin identifoidutaan molempiin kulttuureihin. Tässä korostuu kulttuurien oikeanlainen tunteminen sekä kulttuurikasvatuksen hienovaraisuus. Erityisesti kasvatustieteen ammattilaisille olisi tärkeä taata entistä paremmat koulutukselliset valmiudet ottaa hienovaraisesti huomioon erilaisia kulttuureita ja tukea identiteettien rakentumista niiden myötä.

Kolmantena tekijänä vaikuttaa persoonallisuus. Identiteetikäsitettä läheltä liippaava persoonallisuus liittyy enemmänkin yksilön käyttäytymiseen, kuin identiteettiajatteluun. Se on sisäinen tekijä, joka kumpuaa jokaisesta yksilöstä itsestään. On tutkittu, että kaksikielisillä ihmisillä on eri kielillä erilaisia rooleja ja he ovat kulttuurisesti mukautuvia (Heller, ym. 2007; Chen & Bond 2010). Tämä voidaan tulkita joskus persoonallisuuden muutoksina,

vaikka kyse olisikin niin sanotusti kulttuurisesta muutoksesta. Persoonallisuuden yhteydessä voidaan puhua myös asenteesta. Myös asenteilla kieliä kohtaan todettiin olevan merkitystä identiteetin rakentumiselle. Asenteet ovat persoonallisuuden lisäksi sisäinen tekijä, jotka voivat toisaalta tulla myös ulkoapäin, esimerkiksi kodin tai koulun kasvatusilmapiireistä.

Löytämilläni tutkimustuloksilla toivon tuovani uutta tietoa jokaiselle kaksikielisen lapsen kanssa työskentelevälle henkilölle. Erityisesti kotona ja koulussa vaikuttavat henkilöt on tärkeää saada ymmärtämään asiayhteydet ja asioiden todelliset merkitykset. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan eri kielten oleva luonteva osa koulun arkea, jossa kieliä arvostetaan ja ymmärretään niiden merkitys oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja identiteettien rakentumisessa (2014, 28). Tällainen ajatusmaailma pitäisi kaikkien opettajien omaksumaa, jotta eri kielet ja kulttuurit todella olisivat osa koulun arkea. Sen myötä oppilaille pystyttäisiin tarjoamaan monipuolinen näkemys ympäröivästä maailmasta ja ihmisistä. Kuten opetussuunnitelma linjaa, erilaisten identiteettien ja kielten tulisi olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja kansainvälisyys tulisi nähdä yhteisenä voimavarana (2014, 28).

Tutkielmaa laatiessani hyödynsin luotettavaa, viimeaikaista tietoa merkittäviltä tutkijoilta. Pohjasin ajatuksiani myös joihinkin oman alansa tutkija-ammattilaisiin viime vuosikymmeniltä. Tutkimustulokseni olivat lähes kaikki vertaisarvioituja ja tämän myötä näen tutkielmani tulokset luotettavina. On kuitenkin huomioitava, että maailma muuttuu kaiken aikaa ja tutkimukset, jotka on tehty tällä vuosituhannella, eivät nekään kaikki heijasta juuri tämänhetkistä tilannetta. Lisääntyvä kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen tuo mukanaan myös jatkuvasti enemmän kaksi- ja monikielisiä ihmisiä. Ilmiön arkipäiväistyessä on tärkeää päivittää ihmisten käsityksiä ja tietämystä. Erityisen tärkeänä näen tämän opettajan työssä. Opettaja on sekä kasvattaja, että kouluttaja, joka vaikuttaa merkittävästi lapsen identiteetin kehitykseen. Tämän takia on tärkeää olla ajan tasalla ja pystyä tarjoamaan parasta mahdollista tukea jokaisen kaksikielisen lapsen kielellisen identiteetin rakentumiselle.

Aion hyödyntää tutkimusaiheittani myös jatkossa ja tehdä siihen liittyvää jatkotutkimusta gradussa. Mielenkiintoisena tutkimuslinjana opettajan näkökulmasta näen lasten omat kokemukset kaksikielisyydestä, kaksikieliseksi kasvamisesta ja identiteetin rakentumisesta sen rinnalla. Myös kielenkehityksen tarkempi tutkiminen tarjoaisi mahdollisen jatkoajatuk-

sen. Tutkimalla lasten omia käsityksiä tuotaisiin esiin myös lasten oma ääni, minkä myötä myös aikuisten työ kasvattajina, tukijoina ja kouluttajina olisi entistä mielekkäämpää ja tarkoituksenmukaisempaa. Tämä voisi helpottaa esimerkiksi opettajan työtä ja tarjota siihen aivan uudenlaisia näkökulmia.

6 Lähteet

- Ahmetoglu, G. & Chamorro-Premuzic, T. 2013. *Personality 101*. New York: Springer Publishing Company, LLC.
- Aronin, L. & Singleton, D. 2012. *Multilingualism*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bialystok, E. 1990. Metalinguistic dimensions of bilingual language proficiency. Teoksessa Bialystok, E. (Toim.) *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press 1991. 113-140
- Block, D. 2006. Identity in applied linguistics. Teoksessa Omoniyi, T. & White, G. (Toim.) *The sociolinguistics of identity*. Lontoo: Continuum.
- Block, D. 2009. *Second Language Identities*. Lontoo: Continuum.
- Brubaker, R. & Cooper, F. 2000. Beyond identity. *Theory and Society* 29, 1-47
- Chen & Bond. 2010. Two Languages, Two Personalities? Examining Language Effects on the Expression of Personality in a Bilingual Context. *Personality and Social Psychology Bulletin* 36(11), 1514-1528
- Cleveland, M., Laroche, Michel & Papadopoulos, N. 2015. You are what you speak? Globalization, multilingualism, consumer dispositions and consumption. *Journal of Business Research* 68(3), 542-552
- Dufva, H. 2002. Dialogia suomalaisuudesta. Teoksessa Pietikäinen, S., Dufva H. & Laihiala-Kankainen, S. (Toim.) *Moniääninen suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 21-38
- Einarsson, Jan. 2013. *Språket och språkarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Fielding, R. 2015. *Multilingualism in the Australian Suburbs*. Canberra: Springer.
- García, O. & Beardmore, H. 2009. *Bilingual Education in the 21st Century – A Global Perspective*. Malden, Mass: Blackwell.

- Grosjean, F. 2010. *Bilingual: life and reality*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Grosjean, F. 2015. Bilingualism: A Short Introduction. Teoksessa Grosjean, F. & Li, P. (Toim.) *The Psycholinguistics of bilingualism*. 5-25
- Grosjean, F. 2015. Bicultural bilinguals. *International Journal of Bilingualism*, 19(5), 572-586
- Grosberg, L. 1996. Identity and Cultural Studies – Is That All There Is? Teoksessa Du Gay, P. & Hall, S. (Toim.) *Questions of cultural identity*. Iso-Britannia: Sage Publications Ltd. 87-107
- Heller, D. 2007. Contextualized Personality: Traditional and New Assessment Procedures. *Journal of Personality*, 75(6), 1229-1254
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- King, K. 2013. A Tale of Three Sisters: Language Ideologies, Identities, and Negotiations in a Bilingual, Transnational Family. *International Multilingual Research Journal*, 7(1), 49-65
- Liebkind, K. 1995. Bilingual identity. *European education: a journal of translations*, 27(3) 80-87
- Luna, D., Ringberg, T. & Peracchio, L. 2008. One individual, Two Identities: Frame Switching among Biculturals. *Journal of Consumer Research*, 35(2), 279-293
- Martin, B. 2012. Coloured language: identity perception of children in bilingual programmes. *Language Awareness*, 21(1-2), 33-56
- Martin, M. 2002. Suomen kielen oppijasta sen käyttäjäksi. Teoksessa Pietikäinen, S., Dufva H. & Laihiala-Kankainen, S. (Toim.) *Moniääninen suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 39-53.
- Opetushallitus. 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.
- Padilla, A. 1999. Psychology. Teoksessa Fishman, J. (Toim.) *Handbook of language and Ethnic Identity*. New York: Oxford University Press. 109-121

- Pietikäinen, S., Dufva H. & Laihiala-Kankainen, S. 2002. Johdanto. Teoksessa Pietikäinen, S., Dufva H. & Laihiala-Kankainen, S. (Toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 9-18
- Ramírez-Esparza, N., Gosling, S., Benet-Martínez, V., Potter. J. & Pennebaker, J. 2005. Do bilinguals have two personalities? A special case of cultural frame switching. *Journal of Research in Personality*, 40(2), 99-120
- Sharwood-Smith, M. 1990. Language modules and bilingual processing. Teoksessa Bialystok, E. (Toim.) *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press. 10-24
- Skutnabb-Kangas, T. 1980. Tvåspråkighet.
- Skutnabb-Kangas, T. 1999. Education of Minorities. Teoksessa Fishman, J. (Toim.) *Handbook of language and Ethnic Identity*. New York: Oxford University Press. 42-59
- Trudgill, P. 2000. *Sociolinguistics. An introduction to language and society*. 4. uudistettu painos. Lontoo: Penguin.
- Volosinov, V. 1990. *Kielen dialogisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Vygotsky, L. 1962. *Thought and Language*. Cambridge, Mass: M.I.T. Press.